

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ
кафедра отоларингології

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

в. о. директора Навчально-наукового інституту
безперервної підготовки лікарів
д. мед. н., професор Юрій СУХІН

_____ 202__ р.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ТА ПРОГРАМА ЦИКЛУ ТУ
«ДІАГНОСТИЧНА ЕНДОСКОПІЯ В ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ
ДОРΟΣЛОГО та ДИТЯЧОГО ВІКУ»
(форма навчання – очно-заочна з елементами дистанційної освіти)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Складник освіти: післядипломна освіта, тематичне удосконалення

Спеціальність: Отоларингологія

Контингент слухачів: лікарі - отоларингологи, лікарі - отоларингологи дитячі

Лекції – 4 години

Семінари – 12 годин

Практичні заняття – 20 годин

Всього – 36 годин

Тривалість навчання – 1 тиждень

Додаткова навчальна програма підвищення кваліфікації для ЛОР-лікарів «ДІАГНОСТИЧНА ЕНДОСКОПІЯ В ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ ДОРΟΣЛОГО та ДИТЯЧОГО ВІКУ» розроблена у відповідності з уніфікованою програмою професійного навчання лікарів з питань ендоскопічної діагностики в оториноларингології.

Розробники:

- доцент Тітаренко О.В.
- асистент Колесніченко В.В.
- асистент Добронравова І.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри отоларингології ОНМедУ
Протокол № 1 від «28» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри отоларингології
професор

Сергій ПУХЛІК

Схвалено предметною цикловою методичною комісією Навчально-наукового інституту безперервної підготовки лікарів ОНМедУ
Протокол № 4 від «03» вересня 2024 р.

Голова предметної циклової методичної комісії
Навчально-наукового інституту
безперервної підготовки лікарів ОНМедУ

Сусанна ТИХОНОВА

Робоча програма переглянута та затверджена на засіданні кафедри отоларингології ОНМедУ

Протокол № 1 від « 26 » серпня 2025 р.

Завідувач кафедри отоларингології
професор

Сергій ПУХЛІК

Робоча програма переглянута та затверджена на засіданні кафедри отоларингології ОНМедУ

Протокол № _____ від « _____ » _____ 202____ р.

Завідувач кафедри отоларингології
професор

Сергій ПУХЛІК

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність вивчення програми цикла ТУ «Діагностична ендоскопія в оториноларингології дорослого та дитячого віку» зумовлена зростанням ендоскопії в практиці лікаря – отоларинголога, як метод діагностики і хірургічного лікування. Ендоскопія – сучасний, безпечний та високоінформативний спосіб діагностики. Вона активно використовується у багатьох галузях медицини, нерідко стаючи ключовим методом дослідження та значно розширюючи лікувально-діагностичні можливості лікаря. Жоден інший спосіб дослідження майже не дозволяє отримувати таку достовірну та актуальну інформацію про стан ЛОР - органів. Тому саме ендоскопія застосовується для первинної діагностики ЛОР -захворювань та подальшого контролю ефективності лікування. В оториноларингології ендоскопія визнана золотим стандартом діагностики захворювань носа, придаткових пазух та носоглотки у дітей та дорослих. З її допомогою також проводяться багато малоінвазивних втручань, результативність яких часом перевищує ефект від класичних ЛОР - операцій.

Метою додаткової програми є підвищення рівня знань і умінь лікарів з питань ендоскопічної діагностики захворювань ВДШ і вуха у дітей та дорослих.

У змісті додаткової професійної освітньої програми підвищення кваліфікації передбачені необхідні знання та практичні вміння особливостям етіології, патогенезу, клініки, діагностики і лікування алергічних уражень верхніх дихальних шляхів та вуха

Для виконання даної програми в процесі навчання передбачена очно-заочна форма навчання з елементами дистанційної освіти. Лекції проводяться дистанційно, семінарські заняття також дистанційно, в режимі науково - практичних конференцій. З найбільш актуальних тем програми лікарі готують реферати, які обговорюються на семінарах. На практичних заняттях лікарі під керівництвом викладача опановують практичні навички з технікою групової взаємодії, рішення ситуаційних завдань з невідкладних станів в оториноларингології, детальний розбір алгоритмів маніпуляцій.

В ході реалізації програми передбачається заключний контроль рівня знань в формі іспиту - тести заключного рівня (50), спібесіда (перелік питань, що виносяться на іспит додається).

Документ, що видається в результаті освоєння програми і успішного складання іспиту – свідоцтво (посвідчення) встановленого зразка, яке додається до щорічного особистого портфоліо. Кількість балів безперервного професійного розвитку – 25.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

ДОДАТКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ «ДІАГНОСТИЧНА ЕНДОСКОПІЯ В ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ ДОРΟΣЛОГО та ДИТЯЧОГО ВІКУ»

Категорія слухачів – лікарі - отоларингологи, лікарі - отоларингологи дитячі

Тривалість навчання - 366 академічних годин (1 тиждень)

Форма навчання – очна

№	Назва курсу	Л	С	П
1	Клінічна анатомія ЛОР – органів у віковому аспекті	-	2	-
2	Сучасна ендоскопічна техніка, види	-	2	4
3	Використання ендоскопічних методів дослідження гортані, трахеї та стравоходу, носа і приноскових порожнин.	2	-	4
4	Ендоскопічна ринохірургія	-	2	6
5	Мікроларингохірургія гортані, стравоходу	2	2	2
6	Виконання біопсії та бактеріологічного дослідження за допомогою ендоскопічних методів	-	-	2
7	Знеболювання при виконанні ендоскопічних досліджень та операцій	-	2	2
8	Тестування та іспит (співбесіда)	-	2	-
	ВСЬОГО:	4	12	20
	РАЗОМ:	36 годин		

ПЕРЕЛІК ЛЕКЦІЙ ТУ «ДІАГНОСТИЧНА ЕНДОСКОПІЯ В ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ ДОРΟΣЛОГО та ДИТЯЧОГО ВІКУ»

№	Назва	Год
1	Ендоскопічні методи дослідження вуха, носа, приноскових пазух, носоглотки. Ендоскопічна ринохірургія	2
2	Ендоскопічні методи дослідження гортані, трахеї, бронхів та стравоходу. Ендоскопічна мікроларингохірургія	2
	ВСЬОГО	6

ПЕРЕЛІК СЕМІНАРІВ ТУ «ДІАГНОСТИЧНА ЕНДОСКОПІЯ В ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ ДОРΟΣЛОГО та ДИТЯЧОГО ВІКУ»

№	Назва	Год
1	Клінічна анатомія ЛОР-органів у віковому аспекті	2
2	Ендоскопічні методи дослідження в оториноларингології, їх перевага. Види ендоскопічного обладнання	2
3	Знеболювання при виконанні ендоскопічних досліджень та операцій	2
4	Ендоскопічна ринохірургія	2
5	Ендоскопічна мікроларингохірургія	2
6	Тестування та іспит (співбесіда)	2
	ВСЬОГО	12

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТУ
«ДІАГНОСТИЧНА ЕНДОСКОПІЯ В ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ ДОРΟΣЛОГО ТА
ДИТЯЧОГО ВІКУ»

№	Назва	Год
1	Робота з операційним та оглядовим мікроскопом	2
2	Оволодіння навичками роботи з ригідним ендоскопом при вивченні стану носу, носоглотки та приносових порожнин	2
3	Фіброскопічне дослідження носової порожнини, носоглотки	2
4	Фиброларингоскопія. Техніка виконання	2
5	Робота з мікроскопом. Особливості техніки	2
6	Знеболювання при виконанні ендоскопічних досліджень та операцій.	2
7	Ендоскопічна підслизова резекція носової перегородки, ендоскопічна поліпоектомія	2
8	Виконання біопсії та бактеріологічного дослідження за допомогою ендоскопічних методів	2
9	Робота по оволодінню навичками виконання мікрохірургічних операцій на гортані	2
10	Курація хворих після ендоскопічних операцій на носі та на носових порожнинах.	2
	ВСЬОГО	20

Матеріально-технічні умови реалізації програми – учбові аудиторії для проведення лекційних, семінарських та практичних занять, мультимедійне обладнання, навчальні і мультимедійні програми (фільми, слайди, таблиці, муляжі, інструментарій), операційні, перев'язочні, маніпуляційні кабінети на практичних базах медичних організацій і підрозділів відповідного профілю.

Навчально-методичне забезпечення програми – навчально-методичні розробки, алгоритми обстеження пацієнтів, алгоритми надання невідкладної допомоги, медична та статистична документація.

Вимоги до результатів навчання

У результаті вивчення додаткової навчальної дисципліни лікар повинен:

- оволодіти роботою з операційним та оглядовим мікроскопом;
- оволодіти навичками роботи з ригідним ендоскопом при вивченні стану носа, носоглотки та приносових порожнин;
- оволодіти методом застосування ригідного ендоскопа в діагностиці захворювань ЛОР-органів;
- оволодіти методом стерилізації ендоскопічної техніки;
- засвоїти показання для виконання операцій;
- оволодіти методом бронхоскопії;
- оволодіти методом ендоскопічної поліпоектомії;
- оволодіти методом роботи з мікроскопом.
- ознайомитись з методами мікрохірургічних операцій;
- оволодіти методом виконання біопсії та бактеріологічного дослідження.

Форми оцінки знань та критерії успішності

Поточний контроль: усне опитування, тестування, оцінювання виконання практичних навичок, оцінювання комунікативних навичок під час рольової гри, розв'язання ситуаційних

клінічних завдань, оцінювання активності на занятті.

Заключний контроль: в формі іспиту - вирішення ситуаційних завдань, оцінка оволодіння практичними навичками та вміннями, співбесіда.

Оцінювання поточної навчальної діяльності на практичному занятті:

1. Оцінювання теоретичних знань з теми заняття:
 - методи: опитування, вирішення ситуаційної клінічної задачі;
 - максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.
2. Оцінка практичних навичок та маніпуляцій з теми заняття:
 - методи: оцінювання правильності виконання практичних навичок;
 - максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.
3. Оцінювання роботи із пацієнтом з теми заняття:
 - методи: оцінювання: а) комунікативних навичок спілкування з пацієнтом, б) правильність призначення та оцінки лабораторних та інструментальних досліджень, в) дотримання алгоритму проведення диференціального діагнозу, г) обґрунтування клінічного діагнозу, д) складання плану лікування;
 - максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

Критерії поточного оцінювання на практичному занятті

Оцінка	Критерії оцінювання
«5»	Слухач вільно володіє матеріалом, бере активну участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, впевнено демонструє практичні навички під час огляду хворого та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«4»	Слухач добре володіє матеріалом, бере участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, демонструє практичні навички під час огляду хворого та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень з деякими помилками, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«3»	Слухач недостатньо володіє матеріалом, невпевнено бере участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, демонструє практичні навички під час огляду хворого та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень з суттєвими помилками.
«2»	Слухач не володіє матеріалом, не бере участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, не демонструє практичні навички під час огляду хворого та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень.

Слухач допускається до іспиту за умови виконання вимог навчальної програми.

Критерії успішності

Критерієм успішності виконання програми навчання є висновок екзаменаційної комісії – іспит «склав». За результатами іспиту слухач отримує сертифікат встановленого зразку.

Перелік питань, що виносяться на іспит

1. Клінічна анатомія ЛОР - органів.
2. Клінічна анатомія ЛОР - органів у дітей та у людей похилого віку.

3. Ендоскопія як сучасний метод дослідження в медицині, основні принципи проведення процедури.
4. Роль ендоскопії в діагностиці захворювань ЛОР - органів. Види ендоскопічного обладнання.
5. Показання к проведенню ендоскопічного дослідження ВДШ і вуха.
6. Основні протипоказання для проведенні діагностичної ендоскопії ВДШ і вуха
7. Методи ендоскопії при дослідженні носа, придаткових пазух носу та носоглотки.
8. Техніка виконання біопсії та бактеріологічного дослідження за допомогою ендоскопії в оториноларингології.
9. Методи консервативного і хірургічного лікування під ендоскопічним контролем при хворобах вуха, носа, приносних синусів, глотки, гортані, трахеї, бронхів та стравоходу.
10. Показання для виконання ендоскопічних операцій на носі та носоглотці. Види ендоскопічних втручань при хірургії носа, придаткових пазух носу та носоглотки.
11. Етапи ендоскопічного дослідження гортані та трахеї..
12. Ендоскопічне дослідження гортані та трахеї у дітей та у людей похилого віку.
13. Роль ендоскопії в мікрохірургії гортані та стравоходу.
14. Аспекти знеболювання при виконанні ендоскопічних операцій порожнини носу, придаткових пазух носу та носоглотки.
15. Аспекти знеболювання при виконанні ендоскопічних втручань при захворюванні гортані, трахеї.
16. Аспекти знеболювання при виконанні ендоскопічних втручань при захворюванні гортані, трахеї у дітей та людей похилого віку.
17. Контроль за станом пацієнтів після ендоскопічних операцій в оториноларингології.
18. Методи стерилізації ендоскопічного обладнання.
19. Ускладнення після ендоскопічних втручань у оториноларингології.
20. Переваги діагностики захворювань ЛОР - органів за допомогою ендоскопії

Рекомендована література

Основна:

1. Попович В.І. Сучасні стандарти лікування гострих запальних захворювань ЛОР - органів (Рекомендації). – Київ, 2019. – 80 с.
2. Євчев ФД, Пухлік СМ, Тітаренко ОВ, Євчева АФ, Гаєвський ВВ. Сучасна невідкладна допомога хворим із гострими та хронічними захворюваннями ЛОР-органів та при їх ускладненнях. Одеса: Олді +; 2023. 273 с.
3. Попович ВІ, Кошель ІВ, Пухлік СМ. Запальні та незапальні захворювання верхніх дихальних шляхів : навч.-метод. посіб. для студентів, інтернів вищ. мед. навч. закл. та лікарів. Київ: ТОВ Доктор-Медіа-Груп; 2024. 176 с.
4. Науменко О.М., Васильєв В.М., Дєєва Ю.В., Безшапочний С.Б. Невідкладна допомога в оториноларингології: навчальний посібник // Всеукраїнськб спеціалізоване видавництво «Медицина». – 2019. – 144с.
5. Бабінець Л.С, Бездітко П.А., Пухлік С.М. та ін Сімейна медицина: у 3 кн.:підручник. Кн.3. Спеціальна частина. Поліпрофільність загальної лікарської практики. – к., 2017. – 680 с.
6. Мітін Ю.В., Науменко О.М., Дєєва Ю.В., Шевчук Ю.В., Островська О.О. Посібник до практичних занять з оториноларингології для викладання за кредитно-модульною системою: Навчальний посібник. – К.: ВСВ «Медицина», 2019. – 136 с.
7. Попович ВІ, Кошель ІВ, Пухлік СМ. Риніти: сучасні клінічні рекомендації. Практичні аспекти : навчальний посібник. Київ:ТОВ Доктор-Медіа-Груп; 2023. 108 с.
8. Заболотний Д.І., Мітін Ю.В., Безшапочний С.Б., Дієва Ю.В. Оториноларингологія. – К.: ВСВ «Медицина», 2017. – 460 с.
9. Мітін Ю.В., Науменко О.М., Дєєва Ю.В. Посібник до практичних занять з оториноларингології для викладання за кредитно-модульною системою: Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Асканія», 2020. – 165 с.
10. Лайко А.А., Косаковський А.Л., Заболотна Д.Д., Борисенко О.М., Синяченко В.В., Тимчук С.М., Косакувська І.А., Шух Л.А., Сегал В.В., Гавриленко Ю.В. Дитяча оториноларингологія: Національний підручник. – К.: Логос, 2015. – 576 с.
11. Євчев Ф.Д. Пропедевтика захворювань ЛОР-органів та невідкладна допомога в оториноларингології.- Одеса «Астропринт», 2010.- 248 с.
12. Вказівки з воєнно-польової хірургії / за ред.. Я.Л.Заруцького, А.А.Шудрака.-К.:СПД Чалчинська Н.В.,2020.-396 с.
13. Chakraborty P, Jain RK. Nasal Endoscopy as an Effective Alternative for CT-Scan in Diagnosing Chronic Rhinosinusitis: A Clinical Study and Review of Literature. Indian J Otolaryngol Head Neck Surg. 2019 Nov;71(Suppl 3):1734-1738. doi: 10.1007/s12070-017-1085-6. Epub 2017 Feb 3. PMID: 31763235; PMCID: PMC6848606.
14. Stasche, N. Endoskopie in der HNO. HNO 57 , 1218–1220 (2009). <https://doi.org/10.1007/s00106-009-2021-1>
15. Benninger MS. Nasal endoscopy: its role in office diagnosis. Am J Rhinol. 1997 Mar-Apr;11(2):177-80. doi: 10.2500/105065897782537205. PMID: 9129762.
16. Stasche N, Bärman M. Diagnostische und interventionelle HNO-Endoskopie. Möglichkeiten und Grenzen [Diagnostic and therapeutic endoscopy in ENT. Possibilities and limits]. HNO. 2004 May;52(5):455-60. German. doi: 10.1007/s00106-004-1085-1. PMID: 15054584.
17. [R.Corbridge](#), [N.Steventon](#). Oxford Handbook of ENT and Head and Neck Surgery//Paperback, 2020. - 496 p.
18. Y.Mitin, Y.Deyeva, Y.Gomza, V. Didkovskyi etc. Otorhinolaryngology// Medicine, 2018. – 264p.

19. R.Probst, G.Grevers, H.Iro. Basic Otorhinolaryngology. A Step-by-Step Learning Guide//Thieme, 2021. – 430p.
20. [M. M Paparella](#). Paparella'S Otolaryngology Head & Neck Surgery (2 Volumes)// Hardcover, 2020. – 460p.
21. Pukhlik S.M., Titarenko O.V. Otorhinolaryngology// Odessa, 2018. – 172 p.

Додаткова:

1. Науменко О.М., Задорожня А.Г., Юрочко Ф.Б. Антимікробна терапія в оториноларингології// [Медкнига](#), 2016. – 104с.
2. Ургентна отоларингологія / Под ред. Науменко А.Н., Васильєва В.М., Дєєвой Ю.В./ Довідник лікаря «Ургентна оториноларингологія» - К.: ООО «Бібліотека здоров'я України», 2015. – 218 с.
3. Пухлик С.М., Титаренко О.В. Лікування сенсоневральної туговухості: Методичні рекомендації для лікарів. – Одеса, 2009. – 24 с.
4. Пухлик Б.М., Пухлик С.М., Анісимов М.В. Лікарська алергія в стоматології. – Одісса, 2010. – 112 с.
5. Заболотний Д.І., Лайко А.А., Мельников О.Ф. [та ін.]. Гіпертрофія лімфаденоїдної тканини глотки – К., Логос, 2009. – 175 с.
6. Лайко А.А., Заболотний Д.І., Гарюк Г.І. [та ін.]. Хронічний риніт. – К.: Логос, 2016. – 147 с.
7. Заболотний Д.І., Тімен Г.Е., Лайко А.А. [та ін.]. Ангіофіброма основи черепа. - К.: Логос, 2017. – 144 с.
8. Євчев Ф.Д. Злоякісні пухлини гортані. – Одеса: Астропринт, 2018. – 328 с.
9. Лайко А.А., Косаковський А.Л., Заболотна Д.Д., Борисенко О.М., Синяченко В.В., Тимчук С.М., Косакувська І.А., Шух Л.А., Сегал В.В., Гавриленко Ю.В. Дитяча оториноларингологія: Національний підручник. – К.: Логос, 2015. – 576 с.
10. Безшапочный С.Б., Гасюк Ю.А., Смеянов Е.В. Гиперплазия и воспаление глоточной миндалины.-К.: Логос, 2017. - 123 с.: іл.-Бібліогр.: с. 112-123.
11. Косаковський А.Л., Юрочко Ф.Б. Середній отит // Міні-атлас.-К.:Тов. «Біокодекс Україна», 2017.- 49 с.
12. Безшапочный С.Б., Гасюк Ю.А., Лобурець В.В. Сучасний підхід в лікуванні гострих риносинуситів. – Полтава, 2015. – 52 с.
13. Безшапочный С.Б., Гасюк Ю.А., Лобурець В.В. Клініко-морфологічні аспекти риносинуситів. – К.: ООО «Вістка», 2013. – 150 с.
14. Заболотный Д.И., Євчев Ф.Д. Диагностика та хірургічне лікування хворих з пухлинами фаринго-парафаренгіальної зони: (монографія). – Одеса: Астропринт, 2018. – 208 с.
15. Пухлик Б.М. Поліпоз. – Вінниця, 2018. – 59 с.
16. Органозберігаюче лікування раку гортані, рота глотки, їх рецидивів та ускладнень (руководство) / (Р.А.Абизов и др.); под. ред.. Д.И.Заболотного и др.. – К. : ТОВ «Бібліотека «Здоров'я України», 2016. – 316 с.
17. Заболотний Д.І., Мінін Ю.В., Лайко А.А., Шух Л.А. Синдром обструктивної зупинки дихання під час сну.- К.:Логос, 2015. – 183 с.
18. Лайко А.А., Заболотний Д.І., Косаковський А.Л., Заболотна Д.Д., Гладуш Ю.І., Гавриленко Ю.В., Косаківська І.А., Шух Л.А., Дячук В.В., Біль Б.Н. Фронтит. - К.: Логос, 2015 .- 154с.
19. Лайко А.А., Заболотний Д.І., Косаковський А.Л.,Березнюк В.В., Ткаліна А.В., Заболотна Д.Д., Ткаліна А.В., Гавриленко Ю.В., Косаківська І.А., Шух Л.А., Таран М.В. Дячук В.В., Етмоїдит - К.: Логос, 2015 .- 213с.
20. [S.N.Kumar](#). Clinical Cases In Otolaryngology// Paperback, 2020. – 260p.
21. [R.Pasha](#), [J.S.Golub](#). Otolaryngology-Head and Neck Surgery : Clinical Reference Guid// Paperback, 2019. - 800 p.
22. [J. A.Seikel](#), [D.G.Drumright](#), [D.J.Hudock](#). Anatomy and Physiology for Speech, Language, and Hearing //Format Hardback, 2019. - 700 p.

23. [K.S.Helfer](#), [E.L.Bartlett](#), [A.N.Popper](#), [R.R.Fay](#). Aging and Hearing: Causes and Consequences// Hardback< 2020. – 326p.
24. [A.Al-Qahtani](#), [H.Haidar](#), [A.Larem](#). Textbook of Clinical Otolaryngology// Hardback, 2021. - 1155 p.
25. Z.Mu, [J.Fang](#). Practical Otorhinolaryngology, Head and Neck Surgery: Diagnosis and Treatment// Hardback, 2021. - 314 p.
26. [H.H.Ramadan](#), [F.M.Barooddy](#). Pediatric Rhinosinusitis// Paperback, 2020. - 300 p.
27. [P.W.Flint](#), [B.H.Haughey](#), [V.J.Lund](#), [K.T.Robbins](#), [J.R.Thomas](#), [M.M.Lesperance](#), [H.W.Francis](#). Cummings Otolaryngology: Head and Neck Surgery, 3-Volume Set// Format Hardback, 2020. - 3568 p.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Галузеві стандарти та клінічні настанови МОЗ України за спеціальністю Отоларингологія
https://www.dec.gov.ua/cat_mtd/otorinolaringologiya/
2. Електронний сайт бібліотеки ОНМедУ - <http://libblog.odmu.edu.ua/>
3. Електронний сайт Національної наукової медичної бібліотеки України
<https://library.gov.ua/>
4. Освітній портал НМУ імені О. О. Богомольця - <https://nmuofficial.com/>
4. Наукові бази даних бібліотеки НМУ імені О. О. Богомольця –
<https://librarynmu.com/bazy-danykh>